

ИНСТИТУЦИЈЕ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ СРБИЈЕ

УДК: 329.11(497.11)
Примљено: 14. фебруара 2011.
Прихваћено: 04. марта 2011.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 1/2011.
год. 18. vol. 31.
стр. 139-162.

Огњен Прибићевић

Институт друштвених наука, Београд

СРПСКА ДЕСНИЦА: ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ*

Сажетак

У овом раду Др Огњен Прибићевић анализира политички развој најважнијих партија деснице у Србији након 2000. – Демократске странке Србије и Српске радикалне партије односно Српске напредне странке која је настала након расцепа међу радикалима крајем 2008. године. Аутор указује на супротне правце развоја ових партија. Док се ДСС све више удаљавала од ЕУ и самим тим изоловала од главних политичких токова и бирача, СНС је направила радикалан заокрет у односу на ранију политику Српске радикалне странке и постала заговорник европског пута Србије. Ове промене су у великој мери сузиле могућност за сарадњу ове две странке, али и битно смањиле шансе СНС да након следећих избора коначно формира владу. Према мишљењу аутора, у овом

* Овај рад је део пројекта „Друштвене трансформације у процесу европских интеграција - мултидисциплинарни приступ“, који финансира Министарство науке и технологије Републике Србије. Бр. 47010

тренутку, изгледа да СНС на власт може доћи само преко велике коалиције са владајућом Демократском странком, што бар за сада, обе странке одбацују.

Кључне речи: десница, политичке промене, ЕУ, консензус.

Након проглашења независности Косова и Метохије фебруара 2008 године и распада Српске радикалне странке септембра 2008. године дошло је до велике прекомпозиције српске деснице. Демократска странка Србије је због признања независности Косова и Метохије од стране 22 чланице ЕУ заузела отворено анти ЕУ ставове и од некадашњих двадесетак посто гласова дошла у ситуацију да се бори за цензус од 5%. С друге стране, након распада Српске радикалне партије, новоформирана, знатно умеренија, Српска напредна партија на челу са Томиславом Николићем и Александром Вучићем је практично преузела све некадашње Шешелеве гласаче, стекла и нове и по многим истраживањима јавног мњења налази се на око 30%. На локалним изборима одржаним током 2009. и 2010. у општинама Вождовац, Аранђеловац, Мионици, Неготин и Бор ова странка је освајала између 20% и 30% гласова. Остатак Српске радикалне странке, на челу са Војиславом Шешелом грчевито се бори да пређе цензус од 5%.

Циљ овог рада је да укаже на промене до којих је дошло унутар партија српске деснице и да покуша да одговори на питање какве су њене перспективе, посебно уочи наредних парламентарних избора који би требало да се одрже 2012. године.

Пад некада водеће партије српске демократске деснице, Демократске странке Србије (ДСС) започео је практично одмах након историјске победе Војислава Коштунице над Слободаном Милошевићем 2000. Војислав Коштуница је изабран за председника Савезне републике Југославије, а његова партија је у оквиру ДОСа ушла у прву пост-Милошевићеву владу. Већ 2001. ДСС напушта владу ДОСа а недуго затим, незаконитом одлуком, Председништво ДОСа одузима ДССу свих 45 посланичких мандата. Током 2002. Војислав Коштуница два пута побеђује на председничким изборима у Србији али због опструкције ДОСа оба пута избори бивају поништени због недовољног броја изашлих бирача. Наиме, по тадашњем закону било је неопходно да више од 50% +1 бирач изађе на изборе да би они били важећи. Тако Војислав Коштуница и његов ДСС не успевају да преузму извршну власт у Србији иако три пута за редом добијају председничке изборе у Југославији и Србији (2000. и 2002) и једном парламентарне 2000. (као део ДО-

Са). У јавности се формира утисак о овој партији и њеном лидеру као највећим губитницима 5. октобарских промена у Србији.¹⁾

Ипак, Коштуничина странка на парламентарним изборима 2003. осваја 18% гласова и заједно са Г17 и коалицијом Српског покрета обнове и Нове Србије уз подршку Социјалистичке партије Србије формира мањинску владу. Војислав Коштуница бива изабран за премијера те владе. На ванредним парламентарним изборима одржаним 2007. године коалиција ДСС и Нове Србије је освојила 16% а на наредним парламентарним изборима одржаним годину дана касније 2008. свега 11%. Поред низа тактичких грешака у шта се може убројати и непотребно расписивање председничких избора 2004. на којима побеђује кандидат Демократске странке Борис Тадић, кандидовање непопуларног Драгана Маршићанина (ДСС) на истим изборима на којима он као представник владиног блока заузима тек четврто место као и Коштуничино распуштање владе 2008. године након чега његова странка прелази у опозицију, постепеном али константном опадању утицаја његове странке допринело је још неколико суштинских разлога. Први и најважнији је тај што је врло брзо након 2000. Војислав Коштуница, иако победник над Милошевићем на председничким изборима 2000. неким својим потезима а пре свега предугим задржавањем Милошевићевог шефа тајне полиције Радомира Марковића и Милошевићевог шефа генералштаба Небојше Павковића на њиховим положајима знатно изгубио на подршци унутар демократског блока гласача који су га и довели на власт. Губитку велике популарности коју је уживао након 2000 допринело је и његово тумачење 5 октобра као промене режима али не и револуције што је додатно иритирало најтврђе присталице ДОСа. Убрзо затим, његови противници из ДОСа су га почели оптуживати, не ретко са разлогом, за пактирање са остацима претходног режима. Створен је утисак а посебно међу утицајним интелектуалцима и представницима међународне заједнице да је групација око премијера Ђинђића једина реформистичка струја док је Коштуничина партија означена као конзервативна и окренута прошлости.²⁾ Тако је временом Коштуница од освојених 53% гласова на председничким изборима 2000. против Милошевића и 18% освојених гласова на парламентарним изборима 2004. дошао до данашње ситуације у којој се његова странка

1) О развоју догађаја на политичкој сцени Србије после 2000. види више у Владимир Гоати, *Партијске борбе у Србији у постоктобарском раздобљу*, Fridrih Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, 2006.

2) Огњен Прибичевић, *Rise and Fall of DOS, Serbian Politics from 2000 to 2003*, Stubovi culture, 2010. стр. 25-26.

бори да прескочи цензус од 5%. Оваквом положају у многоме је допринела и политика ове странке која се већ низ година готово искључиво бави националним питањем и проблемима Косова и Метохија занемарујући у великој мери готово сва остала друштвена питања. Врло ретко водећи прваци ове партије иступају у јавности говорећи о проблемима незапослености, економије, медија, екологије, породице... У ситуацији у којој су управо ова питања постала централна питања која интересују грађане и бираче било је сасвим очекивано да и ДСС полако изађе из видокруга просечног гласача Србије.

Један од најважнијих узрока великог опадања утицаја Коштуничине партије тиче се његовог става према ЕУ. Иако је ова партија још почетком 2000. исказивала извесне резерве према ЕУ везане за питање Косова и Метохије оне су нарочито дошле до изражаја након проглашења независности Косова и Метохије 2008. године и њеног признања од стране 22 државе ЕУ. По Коштуничином мишљењу постоји „суштинска и непремостива супротстављеност Устава Србије, који дефинише да је Косово неотуђиви део Србије и одлуке 22 државе чланице ЕУ да, како се наводи, противзаконито признају Косово. Зато су и све приче да су Косово и ЕУ одвојена питања најобичнија пропаганда“³⁾ Лидер ДСС Коштуница сматра да улазак у ЕУ не треба да буде основни циљ и да је погрешна државна политика чији је то основни циљ. У својој изјави Коштуница каже: „да се ускоро навршавају две године од како је успостављена погрешна политика садашње власти да ЕУ нема алтернативу. Србија ће морати да пронађе алтернативу јер ЕУ због својих проблема даља проширивања новим чланицама ставља на споредан или слепи колосек“. Стога је по његовом мишљењу потребно да се „установи нова национална политика која за циљ има саму Србију и њен унутрашњи развој на најбољим европским вредностима и стандардима који су у интересу наше земље.“ Према његовим речима, „тај циљ не искључује у будућности ни да целовита Србија, ако то буде реално, приступи ЕУ“⁴⁾

Овакав став ДСС не само да је довео до опадања подршке бирача јер према свим истраживањима више од 60% грађана Србије недвосмислено подржава улазак Србије у ЕУ него и до помало апсурдне ситуације у којој овакву политику ДСС критикују представници партија претходног режима Ивица Дачић и Томислав Николић. Тако на пример, говорећи о разлозима због којих су ушли у

3) *Блиц*, 24. јуни 2010.

4) *Блиц*, 24. јуни 2010.

владу са Тадићевом коалицијом за Европску Србију, а не са Коштуничиним Демократском странком Србије и Српском радикалном партијом председник СПСа Дачић је рекао да је то било одређење социјалиста да се оствари национално и политичко помирење, да се иде ка Европској Унији и посебно нагласио да „није било одлуке СПСа Србија не би ишла ка ЕУ. Значи одлуком СПСа Србија иде ка ЕУ а одлуком Коштунице она не би ишла ка ЕУ. Толико о 5. октобру“.⁵⁾ А Томислав Николић се чак запитао шта би Војислав Коштуница уопште радио у политици ако одустане од ЕУ.⁶⁾ Тако смо дошли у помало апсурдну ситуацију да партија претходног диктатора – СПС, кога се још увек није формално и јавно одрекла, истиче да се залаже за пут европских интеграција насупрот про - демократском и про - европском победнику Војиславу Коштуници над тим истим диктатором 2000.

ДСС је имала другачији став од својих петооктобарских коалиционих партнера и у погледу осуде злочина почињеног над бошњачким становништвом у Сребрници.

Војислав Коштуница и ДСС су осудили и доношење резолуције о злочину у Сребрници у скупштини Србије 31 марта 2010 године сматрајући да таквом резолуцијом актуелна власт понижава сопствени народ. Војислав Коштуница је истакао да је: „нечовечна и неморална политика која која пут у Европу утире преко раздвајања мртвих и омаловажавања невиних српских жртава.“ Према његовом мишљењу „такав пут не води никуд осим у понижавање сопственог народа. Ако скупштина Србије уместо једне декларације којом се осуђују сви ратни злочини треба да донесе неку посебну декларацију, онда би то требало да буде декларација о Јасеновцу где је извршен геноцид над нашим народом“.⁷⁾

Сасвим супротан политички развој имала је групација унутар Српске радикалне странке предвођена Томиславом Николићем и Александром Вучићем која је прешла пут од екстремно националистичке до партије умерене деснице. Најзначајније промене новоформирана партија, Српска напредна партија, настала након напуштања Српске радикалне странке од стране Томе Николића и Александра Вучића, је остварила у погледу става према ЕУ, САД, питањима толеранције и демократије али и у погледу Косова и Метохије, сарадњи са судом за ратне злочине у Хагу као и осетљивим

5) *Курир*, 23. октобар 2008.

6) *Политика*, 8. децембар 2008.

7) *Глас јавности*, Београд, 3. фебруар, 2010.

питањима из прошлости СРС као што је осуда убиства премијера Зорана Ђинђића.

Током деведесетих година више пута СРС је својом подршком омогућила Социјалистичкој партији Србије да остане на власти, 24 марта 1998 године улази у владу са СПСом, а не ретко у својим наступима, њени лидери Војислав Шешељ, Тома Николић и Александар Вучић су остављали утисак екстремнијих националиста и од самих СПСоваца.⁸⁾ Због тога је Хашки трибунал за ратне злочине почињене на територији бивше Југославије расписао потерницу за лидером ове странке Војиславом Шешељом који се сам добровољно предао 2003 године. Суђење је још увек у току. Ни након одласка Војислава Шешеља у Хаг лидери ове странке Николић и Вучић нису били спремни да осуде неке од најтежих злочина претходног режима попут убиства новинара Славка Ђурувије 1999. Још током 2007 и почетком 2008 Николић је говорио да „Ратко Младић не треба да заврши у Хагу јер је српски херој“, „да нама не требају ни ЕУ, ни САД, ни ЦИА јер смо ми Срби, изгледа, сами себи довољни“, да „нећемо да разговарамо са ЕУ све док не одустане од независности Косова“.⁹⁾

Након парламентарних избора 2008. дошло је до расцепа ове партије на умереније крило на челу са Томиславом Николићем који је формирао Српску напредну странку 21 октобра 2008. године и екстремно, које је остало верно Војиславу Шешељу. Врло брзо и Александар Вучић се придружио Николићу и постао његов заменик. Већ на првим локалним изборима показало се да је Николић не само преузео готово цело бирачко тело радикала већ и неке нове гласаче тако да се његов садашњи рејтинг креће око 30% . Шешељеви радикали су остали на неких 5%.

Одмах по формирању, нова партија је учинила неколико значајних корака у правцу напуштања раније политике Српске радикалне странке, смиривања политичких страсти као и смањивања разлика између водећих политичких партија у Србији у погледу неких кључних друштвених и политичких питања као што су однос према ЕУ и питање КиМ.¹⁰⁾ Формирање нове партије Николић је образложио жељом да се прекине са погрешним саветима који су долазили од Војислава Шешеља из Хага. Насупрот ранијој ан-

8) Види више у Огњен Прибићевић, “1999 Changing Fortunes of the Serbian Radical Right”, у књизи *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1990*, The Pennsylvania State University Press, стр. 193-213.

9) *Блиц*, 14 новембар 2010

10) У једном интервју Тома Николић је рекао: „да смо сви ми који нешто значимо на политичкој сцени отприлике сличних ставова“, *Политика*, 30. август 2010.

ти - ЕУ и анти - САД политици радикала нова партија Николића и Вучића сматра да се у интересу Србије мора сарађивати и са ЕУ и са САД. Тако на пример, Т. Николић каже да: „заправо Тадићева политика није лоша него да се не спроводи. Не могу да кажем да је лоша политика бити у ЕУ, да је лоше не признати независност Косова и Метохије, да је лоша политика чвршће везивање са Русијом. Само већ десет година чекамо да ови на власти то спроведу и сада је последњи моменат, да се то коначно и уради. И очекујем да ће грађани Србије сада дати поверење неком другом за то.“¹¹⁾ Колико се политичка сцена Србије променила потврђује и следећа оцена Т. Николића, некадашњег жестоког противника уласка Србије у ЕУ. Он сада каже да „већ дуже време чека одговор од председника ДСС В. Коштнице да ли је он одустао од уласка у ЕУ. Једноставно не можете да правите коалицију са неким ко је одустао од уласка у ЕУ, не разумем шта би он уопште и радио у политици“.¹²⁾ Исти став поновио је и његов заменик А. Вучић рекавши да Европа не тражи и неће тражити од Србије да формално призна Косово и то је мали, али не занемарљив оквир у којем Србија може да игра, да чека повољнији тренутак за своју политичку офанзиву, развија разорену економију и јача утицај у региону... Морамо да радимо за Србију најбоље што можемо, али без Европе то нећемо моћи.¹³⁾

Трансформација политике СНС у погледу њеног става према ЕУ је настављена након посете Николића и Вучића Бриселу и њиховог разговора са челницима Европске комисије крајем јула 2010. Након повратка у Београд Т. Николић је изјавио да „Србија нема перспективу ако не буде чланица ЕУ“¹⁴⁾ а А. Вучић је рекао да Србија треба да сарађује и са Русијом и са Кином „али извините, најважнији партнер Србије мора да буде ЕУ“.¹⁵⁾ После оваквих изјава Вучића и Николића у вези ЕУ тешко је очекивати да би се они могли вратити на старе позиције а да то не доведе до потпуног урушавања њиховог политичког кредибилитета.

И када је реч о односима са САД ова двојица политичара су направила потпуни обрт. Тако сада након повратка из Вашингтона А. Вучић изјављује да су „Најбољи односи са Америком виталан

11) *Политика*, 8. децембар 2008.

12) *Политика*, 8. децембар 2008.

13) *Новости*, 16. јуни 2010.

14) *Б92*, 20 јул 2010.

15) *Press*, . август 2010.

интерес народа и државе јер без подршке САД није могуће остварити ниједан иоле важнији спољнополитички циљ.¹⁶⁾

Политичар који је раније био познат по нетолеранцији и агресивним па и насилничким изјавама сада се пита како то да власти у Србији : „не могу да обезбеде геј параду. Не морам да волим геј параду, али сви који учествују у њој морају да буду обезбеђени. Нико не може да им угрожава физички интегритет“.¹⁷⁾ И његов председник Тома Николић се у једном интервјуу сам присећа да је непосредно пред убиство Зорана Ђинђића поручивао: „реците му да је и Тито пред смрт имао проблема са ногом“ и сада се, како каже, каје због тога и додаје: „На изванредан начин сам се огрешио и после убиства Зорана Ђинђића смогао сам снаге, поштења и људскости да се извиним, још док је Војислав Шешељ командовао сваком мојом идејом“¹⁸⁾.

Велику промену представља и став ове странке према сарадњи са судом у Хагу. За разлику од 2007. када је говорио да Ратко Младић не треба да заврши у Хагу јер је српски херој, 2010. Томислав Николић сада каже да: „обавезе према Хагу морају да се испуне, што подразумева и хапшење Ратка Младића и Горана Хаџића“¹⁹⁾

Можда је још важнија промена става ове странке у вези осуђе злочина над бошњачким становништвом у Сребрници. Тако на пример, заменик председника СНС Александар Вучић је изнео мишљење да је у „Сребрници почињен стравичан злочин и срамота ме је да кажем да људи који су починили тај злочин припадају истом народу којем припадам и ја“.²⁰⁾ Овај став у вези злочина у Сребрници А. Вучића је изузетно значајан искорак у правцу смиривања политичких страсти у региону и умеривања српске политике иако, као што ћемо убрзо видети њега у потпуности не дели и његова странка и шеф његове странке Томислав Николић. Тако су приликом гласања о резолуцији о Сребрници посланици СНС напустили скупштинску салу а председник СНС Тома Николић је рекао да је Декларација о Сребрници требало да изгледа потпуно другачије, да у њој буду осуђени сви злочини, како над Србима, тако и злочини срба, а посебно да се апострофира злочин у Сре-

16) *Политика*, 5. октобар 2009.

17) *Политика*, 30. септембар 2009.

18) *Блиц*, 30. јун 2010.

19) *Б92*. 10. новембар 2010.

20) *Политика*, 21. јануар 2010.

брници, што мени није проблем да се уради.²¹⁾ Интересантно је приметити да се и на овом питању види да, упркос томе што ни СНС ни ДСС нису биле за резолуцију о Сребрници у облику коју је понудила коалиција око ДС ипак и овде постоји разлика између две партије. Наиме, посланици ДСС су гласали против док је СНС одлучила да се уздржи приликом гласања и тако опет заузела став који је ближи владајућој европској коалицији на челу са ДС у односу на ДСС.

Једна од најважнијих промена у односу на ранију политику СРС тиче се става према КиМ. У суштини, СНС је, у великој мери, прихватила званичну политику Тадићеве владе према КиМ која се своди на то да се у вези овог питања настави дијалог са ЕУ али да се не призна независност Косова. То потврђују и речи Томе Николића који каже да: „ морамо да схватимо да се на Косову стабилизовала некаква власт али да ми никада не смемо да признамо да је то постала држава.“ Решење према његовим речима треба тражити у дијалогу са великим силама и посебно ЕУ јер како каже: „Србија данас мора да води рачуна шта о томе мисле људи у ЕУ.“²²⁾ Такође, Николић тражи од Тадића да му каже шта је истина у изјавама неких амбасадора великих сила у Београду да Србија не може у ЕУ ако не реши проблем са КиМ. Он тражи од власти да кажу: „шта је истина у причи да можемо да уђемо у ЕУ без решавања статуса Косова. Уколико је, међутим, истина да Запад тражи признање а власт каже да неће то да уради, онда и СНС жели да прихвати да сноси одговорност за такву политику јер ће онда у Србији теже да се живи“, каже Николић²³⁾

Што је посебно интересантно, Николић не само да се нуди да прихвати одговорност за евентуалне последице владине политике према КиМ него и критикује поједине изјаве министра спољних послова Јеремића у вези Косова и Метохије . Тако на пример, на питање новинара: Подржавате ли онда став Јеремића да ћемо у случају условљавања изабрати КиМ а не ЕУ? Николић одговара : „Тај став је груб и не приличи дипломати . Као опозиционар ја бих то могао да изговорим али шеф дипломатије је морао да нађе другачије речи . Ја бих рекао оно што је под нашим притисцима говорио Тадић у последњих годину и по дана. Бранићемо Косово свим

21) *Б92*, 27. јуни 2010.

22) *Политика*, 30. август 2010.

23) *Политика*, 30. јуни 2010.

средствима и наступати ка ЕУ. И не постављајте такав услов јер га ми нећемо испунити“²⁴⁾

Након одлуке Међународног суда правде у Хагу да самопроглашена независност Косова и Метохије није у супротности са међународним правом СНС је отишла и корак даље у својој политици у вези Косова и ЕУ. Наиме, ову одлуку Међународног суда СНС је оценила као велики пораз Тадићеве владе и упозорила да њена одлука да у септембру 2010 изађе пред Скупштину УН са сопственом резолуцијом може довести до новог, још већег пораза Србије. Али за разлику од Коштунициног ДСС који је исто тако упозорио на ту опасност и предложио да се Међународном суду тужи појединачно нека од земаља које су признале независност Косова СНС је владу оптужио из сасвим супротних разлога. Наиме, заменик председника СНС Вучић је оптужио владу и председника Тадића да нису требали да подносе сопствену резолуцију него да су требали да са ЕУ усагласе резолуцију у вези КиМ. Тако А. Вучић каже : „Није требало овако како је то влада урадила. Није то додворавање било коме у ЕУ, већ је реч о томе да СНС води рачуна о српским интересима. А да ли ће српски интерес бити остварен ако доживимо још један нокаут у УН. Неће.... Али ми смо тог дана чули Тадића који је саопштио да ће започети разговоре са земљама ЕУ и да ћемо усагласити резолуцију. Два дана после тога били смо сведоци да се то није догодило“²⁵⁾ Исти став поновио је и председник СНС Тома Николић рекавши да би он, да је на власти, резолуцију писао у договору са ЕУ.²⁶⁾

Неколико недеља касније влада је променила свој став. Одустала је од своје резолуције о КиМ и изашла пред скупштину УН са заједничком, компромисном резолуцијом са ЕУ, управо онако како су предлагали напредњаци. Тако смо дошли у помало невероватну па и апсурдну ситуацију да партија која је настала након подела у најекстремнијој националистичкој групацији у Србији оптужује владу, која је добила изборе захваљујући свом ЕУ опредељењу, да у погледу решавања проблема Косова и Метохије није довољно сарађивала са ЕУ. Отуда и завршна реченица А. Вучића у већ поменутом интервјуу звучи логично и произилази из свега до сада реченог у вези новог става напредњака. На питање новинара шта радити после одлуке Међународног суда он каже да пут Србије треба да буде: „ЕУ и сачувати све што можемо од Косова и Ме-

24) Новости, 19. март 2010.

25) *Press*, 1 август 2010.

26) *Политика*, 30. август 2010.

тохије“.²⁷⁾ Тако, за разлику од владе која је бар до скоро, тачније, до септембра 2010 године у најмању руку, та два циља стављала у исту раван, а председник Србије и министар спољних послова говорили да се, уколико се постави дилема Косово или ЕУ, Србија мора одлучити за КиМ, представници некада најекстремније националистичке групације индиректно, али врло јасно кажу да је приоритет ЕУ и при том сачувати све што је могуће од КиМ. Занимљива и капитална промена у српском политичком животу. Она пре свега говори о прагматском курсу напредњака и прихватању реалности од стране представника СНС који су јасно препознали да је огромна већина грађана Србије опредељена за ЕУ и у великој мери уморна од свега што се тиче Косова и Метохије. Наравно, овде не треба заборавити да је представницима опозиционе странке много лакше да изричу такве оцене у вези Косова и Метохије од представника власти који имају велику одговорност за своје потезе, а посебно оне који се тичу проблема Косова и Метохије.

Међутим, истине ради, треба рећи да је, свега неколико недеља касније, након што је влада одлучила да изађе пред УН са заједничком, компромисном декларацијом са ЕУ у вези КиМ, СНС оптужила владу да је „одустала од своје досадашње политике и ЕУ и КиМ“⁽²⁸⁾ и тиме у извесној мери довела у питање кредибилитет своје нове политике према ЕУ као и озбиљност претходне критике владе због тога што недовољно сарађује са ЕУ. Наиме, управо је СНС, као што смо показали, током септембра 2010. замерила влади што не пише резолуцију са ЕУ а онда када је влада управо то урадила, критиковала је да је „пустила“ Косово из своје политике. Ипак, све ово може да се представи и као нормалан покушај опозиције да нађе простор за критику владе. С друге стране, с обзиром да је овде реч о питањима која би требала да буду део ширег националног консензуса, о чему смо већ говорили, СНС би се могла оптужити и за неодговорно понашање и деловање.

Све у свему и овако како је, мора се приметити да је остварен значајан напредак у односу на прошлост када је реч о односима власти и опозиције у Србији.²⁹⁾ Овде свакако треба споменути велику заслугу председника Тадића који је својим потезима у великој мери изменио читаву политичку сцену Србије. Ту пре свега мислим на подршку одвајању Николића и Вучића од Шешеља и СРС

27) *Press*, 1. август 2010.

28) А. Вучић, *Политика*, 27. септембар 2010.

29) О односима између власти и опозиције у време Милошевићевог режима види више у књизи Огњен Прибићевић, *Власт и опозиција у Србији*, Б92, 1997.

али и Декларацију о помирењу потписану између ДС и СПСа 2008. Овим потезима Тадић је у великој мери, па и одлучујуће допринео смиривању страсти и умеривању политичке сцене у Србији, по чему ће вероватно и највише остати упамћен у новијој политичкој историји Србије.³⁰⁾

Имајући у виду поменути супротстављени развој две водеће партије деснице у Србији поставља се питање каква је перспектива њихових односа и какви су њихови изгледи уочи наредних избора који би требало да се одрже 2012. године. Неколико локалних избора одржаних током 2009. и 2010. јасно су показали да се Србија постепено дели на две велике партије - ДС и СНС али да ни једна неће моћи да влада без одговарајуће коалиционе подршке мањих партија. И управо ту лежи и главни проблем СНС чији коалициони потенцијал упркос свим променама још увек није довољно велики да би могао да обезбеди подршку за формирање следеће владе, о чему ће касније бити више речи. Већина других партија које имају шансе да пређу цензус су уз ДС попут СПСа, Г17, Либерално демократске партије.

С друге стране, као могуће коалиционе партнере који се налазе на десници СНС има ДСС и СРС са којима има много више тачака сукобљавања него зближавања. У случају односа са СРС односе ове две странке не оптерећује само чињеница да су Николић и Вучић напустили СРС и практично одвукли на своју страну њене бираче већ и још непотврђене информације које су се појавиле у медијима током јула 2010. да је лидер СРС Војислав Шешељ наручио убиство Николића. Сам Николић је рекао да је добио информације са највишег државног нивоа да је Шешељ наручио његово убиство и да он верује у истинитост тих информација јер „не зна шта се дешава са човеком кога годинама није видео у нормалном стању. ... Ја сам фокусиран као узрок нестанка СРС. ... Сада од те странке нема ништа и ту се руши живот Војислава Шешеља и он за собом повлачи све друге.“³¹⁾ Исти став Николић је поновио и у интервјуу Политици у коме је поновио да је „могуће да је Шешељ наручилац атентата на њега“³²⁾ А његов заменик Александар Вучић је свог дојучерашњег колегу и председника Војислава Шешеља назвао „монструмом“.³³⁾ Све ове информације Војислав Ше-

30) О политичком помирењу у Србији види више у Огњен Прибићевић : „Изазови политичког помирења у Србији“ стр. 74-91. у Зборнику *Међуетнички односи у функцији помирења*, Konrad Adenauer Stiftung, 2010.

31) *Блиц*, 1. јули 2010

32) *Политика*, 30. јуни 2010.

33) *Press*, 9. јули 2010.

шељ је најоштрије демантовао и тужио медије који су их објавили. Наравно да је после оваквих оптужби тешко очекивати да ове две странке имају било какав однос а камоли сарадњу. Такву могућност искључио је и сам Томислав Николић.

С друге стране, ни са ДСС односи СНС нису такви да би се са сигурношћу могло рећи да ће након наредних избора ове две странке направити договор око евентуалног учешћа у власти. Саввим супротно, могло би се рећи да је тешко очекивати да се таква сарадња успостави, чак и у случају да ове странке освоје већину у наредном парламенту, што у овом тренутку не изгледа много вероватно. Односе ове две странке оптерећује неколико фактора. Прво, као што смо видели, ДСС убрзано формулише нову „националну политику“ чија је основа став да политика према ЕУ има алтернативу. Нова национална политика за коју се залаже ДСС у великој мери компликује евентуалну будућу сарадњу са СНС која, како каже њен лидер Николић, не види шта би Коштуница радио у политици ако њен циљ није улазак у ЕУ. Сарадња СНС и ДСС је могућа али пре свега у расписивању ванредних парламентарних избора, а очигледно је да су нам програмска опредељења различита, јасно и недвосмислено каже Александар Вучић и додаје да „чвршћи савез СНС и ДСС у овом тренутку није могућ због разлика по питању односа према ЕУ.“³⁴⁾ Заиста, тешко је замислити сарадњу две партије од којих је једна против уласка Србије у ЕУ а друга критикује проевропску владу Србије да преспоро иде у правцу ЕУ. Тако на пример, портпарол СНС Ђурић каже да је влада највећи непријатељ подршке грађана европским интеграцијама јер све своје штетне потезе крије иза европске заставе и маскира их наводним европским захтевима. Влада, осим што је социјално неодговорна, успорава пут Србије ка ЕУ и зато из Београда у свет одлази слика неодговорности.³⁵⁾

Други фактор који отежава односе две партије је питање лидерства унутар опозиционог блока. Наиме, СНС, природно сматра да она треба да буде лидер као далеко највећа странка ове групације, а ДСС ту њену улогу не прихвата. Такав став ДСС је показала тиме што је на опозициона окупљања током 2009. и 2010. редовно слала своје потпредседнике упркос томе што су СНС и Нову Србију представљали њени председници. Односи странака су додатно погоршани након изјаве Томислава Николића да жели да преотме гласаче ДСС. „Нисам у коалицији са ДСС и В. Коштуницом па да

34) Б92, 22. септембар 2010.

35) *Блиц*, 13. јуни 2010.

могу било шта да му крадем или отнем. Нисмо договорили никакву коалицију. Ми смо политички супарници. Као што бих желео да отнем гласаче Борису Тадићу тако желим и Коштуници.³⁶⁾ У међувремену поред гласача Николић је успео да „отме“ Коштуници његовог дојучерашњег коалиционог партнера В. Илића са којим је Коштуница био у предизборним коалицијама на претходним изборима 2007. и 2008. Сада се Илић све чешће појављује са Николићем па су тако изашли и заједно на локалне изборе у Бору док је Коштуница партија ишла одвојено. Штавише, на конвенцији СНС октобра 2010. В. Илић је изјавио да је „Србија за вођу изабрала лидера напредњака Тому Николића“.³⁷⁾ Николић је такође упозорио Коштуницу да се политичка сцена Србије укрупњава и да ће све мање простора бити за тзв. слободне стрелце. Коштуница је одговорио Николићу да Србија никада није имала двопартијски систем и да ће ДСС инсистирати на сопственом трећем путу.³⁸⁾ Међутим, већина аналитичара српске политичке сцене се слаже у процени да ће Коштуничина странка тешко успети да промовише свој трећи пут и да ће се ова странка борити за цензус. И сам Николић је оптужио Коштуницу да прави стратешке грешке. Када увиди да ми радимо добро, онда уместо да ради са нама, он одреди неког свог члана да са нама ради, каже Николић. Такође Николић је додао да је: „ДСС непознаница и самој себи“.³⁹⁾ Наравно да овакве изјаве нису добро примљене у ДСС и само су додатно отежале сарадњу ове две странке.

Поред тога је што је остала изолована на политичкој сцени Србије за ДСС је главни проблем то што јој је ДС практично извукла тепих испод ногу односно у великој мери преузела њену главну политичку тему - политику према КиМ. Наиме, након проглашења независности КиМ председник Тадић и влада Србије су често истицали да ни по коју цену неће одустати од борбе за КиМ и да неће признати независност КиМ. Шта више и председник Републике Србије и министар спољних послова су више пута јасно ставили до знања домаћој и међународној јавности да, уколико буде суочена са дилемом КиМ или ЕУ, Србија неће моћи да бира и да ће се одредити за свој територијални интегритет. Оваквом политиком ДС је у великој мери потиснула ДСС и избила јој из руку практично једину политику која је ова странка имала. То је

36) Блиц, 17. мај 2010.

37) *Press*, 8. новембар 2010.

38) *Блиц*, 20. мај. 2010.

39) *Политика*, 30. јуни 2010.

на неки начин у свом саопштењу на посредан начин признала и ДСС истичући да је ДС преузела политику ДСС у вези КиМ. Тако се у саопштењу ДСС, објављеном у марту 2010. истиче: „да би Јеремићева изјава у Будимпешти да Србија треба да се определи за Косово уколико буде принуђена да бира између ЕУ и Косова могла да буде први знак повратка на државотворну политику ДСС“⁴⁰⁾ Наравно да је циљ овог саопштења ДСС био сасвим другачији и да је ова странка желела да упути поруку грађанима Србије и бирачима како је њена политика била исправна и како је ДС на неки начин „копира“. Међутим, отварање овог питања од стране ДСС тешко да може да помогне овој партији. Пре би се могло рећи да је оваквим саопштењем ДСС само још једном отворила питање које се повремено тематизира унутар саме ДС и интелектуалним круговима у којима се не ретко замера ДС да је у великој мери напустила свој изборни програм заснован на политици приближавања ЕУ зарад настављања политике претходне владе у вези КиМ. Међутим, све то није превише битно за просечног бирача. Њега не занимају партијске приче о томе ко је коме преузео или отео политику. Просечан бирач може само да закључи да у погледу КиМ нема великих разлика између ДС и ДСС и да нова ДС влада готово ни у чему није одступила од „државотворне политике“ претходне Коштуничине владе. У суштини, овај утисак није се много променио чак ни након одустајања владе Србије током септембра 2010 од сопствене резолуције у вези КиМ и одлуке да се пред скупштину УН изађе са заједничком, компромисном резолуцијом са ЕУ.

С друге стране, за СНС главни проблем је у томе што основна линија политичке поделе у Србији и даље није онаква као у већини других земаља Европе, на левицу и десницу, него је и даље основна подела на партије које деле вредности револуције од петог октобра и оне од пре петог октобра.⁴¹⁾ Уласком у владу у својству млађег партнера и потписујући Декларацију о помирењу са ДС ту линију је у великој мери прешла СПС и прикључила се победницима из 2000.⁴²⁾ Поред идеје о политичком помирењу други најва-

40) Press, 3. март 2010.

41) Види више у Душан Павловић и Слободан Антонић, *Консолидација демократских установа у Србији после 2000. године*, Службени гласник, 2007 стр. 249-281. Владимир Гоати, *Партијске борбе у Србији у постоктобарском раздобљу*, стр 47-53. и Зборнику *Идеологија и политичке странке у Србији*, Фридрих Еберт Штифтунг и Институт друштвених наука, уредник Зоран Лутовац, 2007.

42) О овоме види више у Огњен Прибићевић: „Изазови политичког помирења“, објављеном у Зборнику *Међуетнички односи у функцији помирења*, Конрад Аденауер Стифтунг, стр. 79. Такође види Владимир Гоати, *Политичке партије и партијски системи*, Факултет политичких наука, Универзитет Црне Горе, 2008. стр. 61.

жнији заједнички именитељ те сарадње представља управо њихова заједничка опредељеност за ЕУ.

Ситуација је много компликованија када је у питању СНС. Пре свега с обзиром на њену величину (има најмање три пута више бирача од СПСа) није реално очекивати да она исто тако лако пређе ту линију, или још прецизније, није реално очекивати да ће јој партије победнице из 2000. године то тако лако дозволити, тако да ова партија упркос значајним променама остаје у извесном смислу попут рибе на сувом. Она је искочила на други политички терен али јој још увек недостаје ваздух односно одговарајући коалициони партнери. У подели на левицу и десницу њен природан партнер, поред ДСС и СРС би био Г17 (партија која би се могла сврстати и у либерално и у десно оријентисане партије)⁴³⁾ али због основне поделе о којој смо говорили није реално очекивати да до тог приближавања дође у скоројој будућности.

Ипак, недавна изјава председника Г17 Млађана Динкића отвара чак и ту могућност. Наиме, председник Г17 је изјавио да: „нема више поделе на проевропске и антиевропске странке, на демократске и антидемократске, већ да ће грађани убудуће на њих гледати као на оне који су им ближе и решавају њихове конкретне проблеме и оне које се баве саме собом“⁴⁴⁾ Оваквим ставом Динкић је отворио могућност сарадње и са СНС што је до скоро било незамисливо. Међутим, само неколико месеци касније Динкић је такву могућност искључио. Одговарајући на директно питање о могућности сарадње са напредњацима он је рекао да „док напредњаче воде Т. Николић и А. Вучић, а док ја водим Уједињене регионе Србије (партију насталу након уједињења Г17 и још неколико мањих локалних партија) коалиција с њима на републичком нивоу не долази у обзир.“⁴⁵⁾ Чак и у случају да након следећих избора ове две странке одлуче да сарађују у новој влади за тако нешто недостаје значајан број гласова али и коалиционих партнера. Њихови „природни савезници“ ДСС и СРС све више се позиционирају као круте, идеолошки обојене партије без коалиционог потенцијала. Стога, бар у овом тренутку, није реално очекивати владавину десног блока ни након следећих избора заказаних за 2012.

Наравно, никако се не сме искључити ни могућност формирања управо такве, десно оријентисане владе са СНС и ДСС,

43) О овим поделама на политичкој сцени Србије види више у Зоран Стојиљковић, *Партијски системи Србије*, Службени гласник Србије, 2008, стр. 253-307.

44) *Блиц*, 27. јун 2010.

45) *Данас*, 27. децембар 2010.

посебно имајући у виду тешку економску и још више социјалну кризу кроз коју Србија пролази и чије ефекте ће тешко ублажити и очекивана продаја Телекома током 2012. Уколико се животни стандард људи настави да погоршава током 2012, а у овом тренутку се не види начин како би Србија могла да покрене своју опустошену привреду онда се никако не сме искључити ни могућност да бирани масовније подрже управо партије опозиције. У том случају могло би се очекивати да СНС и ДСС нађу компромис, пре свега када је ЕУ у питању и након тога дођу у позицију да формирају нову владу.

Имајући све ово у виду, чини се да је и надаље за будућност српске деснице кључно питање однос између СНС и ДСС. Међутим, као што смо већ рекли између ових партија постоји много више тачака сукобљавања него сарадње. Да је тешко помирити и повезати ставове СНС и ДСС потврђују и њихови разговори одржани током септембра 2010. Овај састанак не само да је завршен неуспехом него је и довео до велике конфузије када су у питању њихови ставови. У првим извештајима са састанка две странке медији су известили да се и СНС сложила са ставом ДСС да ЕУ има алтернативу да би већ сутрадан и Николић и Вучић то демантовали тврдећи да су их медији погрешно интерпретирали и да они и даље сматрају да је европски пут Србије прави пут. Овакав исход састанка потврдио је и сам Војислав Куштинаца наводећи да ДСС није успела да убеди СНС да одустане од политике да ЕУ нема алтернативу. „Очигледно је да се СНС придружила владајућој политици да ЕУ нема алтернативу која је погубна за државне и националне интересе“⁴⁶⁾ каже Коштуница. Међутим, овај састанак не само да је био неуспешан са становишта покушаја приближавања ставова две партије него је још једном (као и у случају поменуте критике владе од стране СНС током септембра 2010. да је напустила политику и ЕУ и Косово) довео у питање искреност опредељења СНС за европски пут с обзиром да су неколико дана прваци ове странке, више пута, невешто објашњавали да својим изјавама нису хтели да кажу како ЕУ политика има алтернативу него да само Србија нема алтернативу. Све је то деловало прилично неуверљиво и смушено тако да је отворило простор ДС да критикује СНС као станку „без идеологије и политичке визије која дневно мења ставове у покушају да дође до голе власти“. У свом саопштењу ДС је такође оптужила СНС да „није никаква европска снага како су покушавали да се у јавности прикажу последњих месеци“⁴⁷⁾.

46) Б92, 29. септембар 2010.

47) Б92, 20. септембар 2010.

За наредне изборе који би требало да се одрже 2012. и формирање будуће владе једно од кључних питања је управо то шта ће се дешавати на плану приближавања Србије ЕУ и да ли је могуће држати политику према ЕУ и КиМ одвојено на два колосека. Уколико се буде успорио овај процес, као што сада изгледа врло вероватно, пре свега због замора ЕУ изазваним досадашњим пребрзим проширењем, а ЕУ буде јасно Србији рекла да је то један пут, што значи да ће Србија морати да реши питање КиМ пре уласка у ЕУ то ће створити нову ситуацију. У њој је реално очекивати изванредан пад подршке пројекту ЕУ и пораст популарности еуроскептика. Ипак, ни таква измењена ситуација не мора нужно донети неку значајну предност ДСС јер се и до сада владајућа коалиција Б. Тадића показала као веома прагматска и спремна да се прилагоди новонасталој ситуацији. Уосталом и сам Б. Тадић је више пута рекао да уколико буде морао да бира између КиМ и ЕУ да ће одабрати КиМ. Таквом политиком он у великој мери измиче простор за деловање Коштуничиној странци. С друге стране СНС се позиционирала као про ЕУ странка тако да би и у ситуацији удаљавања ЕУ перспективе за Србију она тешко могла да значајније профитира. Тим више што представници најважнијих земаља ЕУ истичући да „Унија неће увозити конфликте са Балкана“⁴⁸⁾ истовремено и не траже од Србије да призна независност Косова него захтевају од ње пре свега да нормализује односе са Приштином. Самим тим ЕУ олакшава позицију Србије и садашње про ЕУ коалиције јер је не ставља у позицију да бира између Косова и ЕУ. С друге стране и сами представници владе Србије су више пута јасно рекли да су свесни да „тај проблем мора бити решен пре приступања ЕУ“⁴⁹⁾

Напуштањем идеје о сопственој резолуцији у вези КиМ и одлуком да се пред скупштину УН изађе са заједничком, компромисном резолуцијом са ЕУ, ДС и влада Србије су донекле одступиле од раније „државотворне политике претходне владе“ дајући извесну предност питању односа са ЕУ у односу на КиМ али ни та одлука није битније проширила простор за деловање партије деснице осим што је дала извесну основу Александру Вучићу да закључи како је „влада одустала од досадашње политике и ЕУ и Косово“⁵⁰⁾ Ипак, вештим вођењем политике владајућа коалиција Србије је истичући чињеницу да је заједничком резолуцијом са ЕУ само потврђено реално стање на терену а то је да од 1999. године

48) Nikolaus Lambsdorf, изасланик Министарства спољних послова Немачке за Југоисточну европу, *Политика*, 9. октобар 2010.

49) Б. Ђелић, потпредседник владе Србије, *Блиц*, 30. октобар 2010.

50) *Политика*, 27. септембар 2010.

Србија фактички не врши власт на Косову⁵¹⁾ и наглашавајући да заједничка резолуција не значи да Србија одустаје од преговора о статусу али да сада првенство морају имати животна питања која се тичу људи који тамо живе, у великој је мери одузела простор партијама деснице да озбиљније нападну политику владе. Тим више што је одлука владе Србије да се у УН иде са ЕУ, наишла на велико одобравање и Брисела и Вашингтона и за још један корак приближила Србију чланству у ЕУ, што и даље подржава велика већина грађана.

Кориговањем претходног курса ДС је истовремено још више сузила простор за деловање неке радикалније про ЕУ орјентисане партије, који ни до сада није био претерано широк, с обзиром да је потенцијал и Г17 и ЛДП за неко значајније напредовање доста ограничен.

Имајући све ово у виду најреалније је очекивати да се настави досадашњи политички тренд који карактерише издвајање поменуте две јаче партије и неколико мањих које ће одлучивати о томе која ће од ове две веће партије бити у власти. Како сада ствари стоје и у случају да се успори процес ЕУ интеграција реално је очекивати да ће се садашња влада прилагодити том тренду и задржати своје позиције што значи да би СНС и након наредних избора остала у опозицији. Уколико би због удаљавања ЕУ перспектива и посебно због тешке економске ситуације један део разочараних присталица еуроблока на власти одлучио да остане кући и не гласа тада би се могла очекивати и таква ситуација у којој би садашњи владајући блок могао добити мање гласова него на претходним гласова. Ту празнину би могла у том случају да попуни ЛДП и формалним уласком у владу која уосталом и сада повремено гласа за поједине владине законе. Међутим, ако разочарење бирача буде израженије и присталице досадашње владе у већем броју не изађу на изборе тада се отвара и могућност прављења велике коалиције, попут оне у Немачкој између ЦДУ и СПДа, у нашем случају између ДС и СНСа. Наиме може да се деси да досадашња владајућа коалиција не добије довољан број гласова укључујући и ЛДП док с друге стране ни СНС не успе да нађе довољан број коалиционих партнера да формира владу. Такву могућност нису искључили ни Т. Николић ни Д. Мићуновић, председник политичког савета ДСа. Говорећи о могућности сарадње са ДС, Николић је рекао да ако: „ДС освоји мање гласова од нас великодушно бих му понудио да

51) Драгољуб Мићуновић, Председник политичког савета ДС, *Политика*, 27. септембар 2010.

формирамо владу⁵²⁾ Драгољуб Мићуновић је рекао да у овом тренутку СНС није прихватљив партнер за ДС⁵³⁾ али ту сарадњу у будућности није ни искључио. Наравно, кључно питање је која ће од ове две странке добити више гласова и тако имати место премијера. Међутим ни то не би морало бити непремостива препрека формирању владе уколико еуроблок не буде имао довољно гласова да сам формира владу након избора 2012. Шта више таква коалиција би могла бити и пожељна имајући у виду тежину проблема са којима ће се Србија суочавати у наредном периоду почев од могућег пролонгирања ЕУ перспективе, тешке економске кризе, решавања проблема КиМ и уласка Србије у НАТО. Неки би чак могли рећи да је то идеална коалиција за време тешке економске кризе, консолидацију и припрему Србије за нешто удаљеније чланство у ЕУ, решавање проблема КиМ и потенцијални улазак у НАТО.

Према ДС-у СНС би могао да гурне и евентуални повратак Војислава Шешеља из Хага током предизборне 2011. године. Његово евентуално поновно укључивање у политику могло би представљати праву ноћну мору за напредњаке, које би он сигурно оптуживао за издају и сарадњу са властима. Велико је питање колико би Шешељ могао да поврати бирача који су прешли на страну СНС али у времену тешке економске и социјалне кризе тај број свакако није занемарљив. Значајније слабљење СНС би ову партију само још више гурао према великој коалицији јер је тешко и замислити да би ова партија могла сарађивати са Шешељом.

На могућност прављења коалиције између ДС и СНС указао је шеф СПСа Ивица Дачић. У интервјуу за лист Данас Дачић је рекао да зна да“уколико СНС или ДС не буду могле да формирају већину са својим постојећим партнерима, моћи ће да иду на поновљене изборе или да праве заједничку владу. ... Ја знам да њима не одговара да се о томе говори. Просто ако би о постизборној коалицији демократа и напредњака почело озбиљно да се говори, онда би потенцијални бирачи и једне и друге странке морали да се запитају зашто да онда гласају за њих. Али, подсетићу вас, и они сами су тако причали о СПС пре избора 2008, па зашто се сада љуте када неко помене ту могућност. Ја говорим оно што је реално.“⁵⁴⁾ Сасвим очекивано СНС је бурно реаговао на ове тезе Дачића и још једном искључио сваку могућност прављења коалиције са

52) *Политика*, 30. јун 2010.

53) *Блиц*, 4. јули 2010.

54) *Данас*, 4. јануар 2011.

ДС.⁵⁵⁾ По „старом, добром обичају“ из времена Српске радикалне странке А. Вучић је изнео и тешке оптужбе на рачун Дачића које је овај протумачио и као претњу њему лично. Стављајући по страну начин реаговања А. Вучића на тезе И. Дачића, који изнова намеће питање колико су се напредњаци стварно променили, мора се рећи да је негативна реакција СНС разумљива управо због тога што се крајем прошле године у медијима појавио велики број коментара који су указивали на значајно приближавање ове две партије. Стога су се и сасвим разумљиво, имајући у виду и оно што је Дачић рекао о могућој негативној реакцији њихових бирача, појавиле бројне изјаве лидера ДС и СНС о томе како та сарадња није могућа у догледној будућности, а председник Тадић је рекао да када су у „питању европске оријентације нема поверења у Српску напредну странку“⁵⁶⁾. Ове изјаве су мало динамизирале политичку сцену Србије која је у једном тренутку претила да постане претерано незанимљива због великог приближавања ставова две најјаче странке у Србији и готово свакодневних медијских шпекулација о могућем формирању велике коалиције.

Друго је питање шта би та коалиција могла донети њеним најважнијим партнерима али је готово сигурно да то не би био природан савез и да би и једној и другој партији могао дугорочно нанети политичку штету. С једне стране, када је у питању СНС велико је питање колико је њено чланство у стању да прихвати чињеницу да нова оријентација не значи само прихватање европских интеграција него и прихватање читавог низа других вредности попут културе дијалога, толеранције, различитости итд. С друге стране, питање је колико су гласачи ДС спремни да прихвате сарадњу са дојучерашњим великим противником и „новевропејцима“ чија је нова политика практично од јуче. Тим више што и сами народњаци својим често контрадикторним изјавама у вези КиМ и ЕУ стварају утисак о неискрености свог европског опредељење. Тако на пример, на конвенцији своје странке поводом двогодишњице оснивања њен председник Тома Николић је, у најбољој традицији Милошевићевог вођења политике упозорио ЕУ „да не тражи од нас да тамо уђемо без поноса“.⁵⁷⁾ У целини гледано утисак је да су се лидери СНС определили за свој нови курс како не би и наредне изборе изгубили због своје антиевропске оријентације. Међутим,

55) А. Вучић је рекао да нема сарадње СНС и ДС јер напредњаци не могу да сарађују са онима који су уништили економију Србије, *Б92*, 6. јануар 2011.

56) *Политика*, 17. октобар 2010.

57) *Политика*, 8. новембар 2010.

имајући у виду да се ЕУ интеграције одвијају фрустрирајуће споро они су се определили за једну прагматску политику која ће зависно од брзине напретка били мање или више про ЕУ. Уколико напредак према ЕУ буде бржи и СНС ће потенцирати своје европејство, као током лета 2010, у супротном, истицаће да су они увек говорили да Србија мора да се ослања и на Русију, Кину, несврстане. Све ово би могло да у великој мери отежа могућу коалицију са ДС али не у потпуности и онемогући јер ће је можда својим гласовима бирачи дефинисати и као једино могућу опцију након следећих избора.

Ognjen Pribicevic

SERBIAN POLITICAL RIGHT CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Summary

In this paper Ognjen Pribicevic, analyzed political development of most important right wing parties in Serbia after 2000 – the Democratic Party of Serbia and the Serbian Radical Party or the Serbian Progressive Party which was formed following the split among the Radicals at the end of 2008. godine. The author underlined contrastive directions of development of these parties. While the Democratic Party of Serbia was running away from the European Union in its politics and therefore isolated itself from main political streams and votes, the Serbian Progressive Party made a radical shift toward previous politics of the Serbian Radical Party and became a supporter of European path of Serbia. These changes have greatly narrowed possibility for cooperation between these two parties, but also greatly narrowed the chances of the Serbian Progressive Party to finally form the government after future elections. In opinion of the author, in this moment it seems that the Serbian Progressive Party may rise to the power only by forming a great coalition with reigning Democratic Party and at least for now such idea has been abandoned by both these two parties.

Key Words: right wing, political changes, the European Union, consensus

ЛИТЕРАТУРА

- Владимир Гоати, Партијске борбе у Србији у постоктобарском раздобљу, Фридрих Еберт Штифтунг, 2006.
Владимир Гоати, Политичке партије и партијски системи, Факултет политичких наука у Подгорици, 2008.

- Душан Павловић и Слободан Антонић, Консолидација демократских установа у Србији после 2000 године, Службени гласник, 2007.
- Огњен Прибићевић, Власт и опозиција у Србији, Б92, 1997.
- Огњен Прибићевић, „Changing Fortunes of Serbian Radical Right“, The Radical Right, ed. by Sabrina Ramet, The Pennsylvania State University Press, 1999.
- Огњен Прибићевић, Rise and Fall of DOS, Serbian politics 2000-2003, Стубови културе, 2010.
- Огњен Прибићевић, „Изазови политичког помирења у Србији“, Међуетнички односи у функцији помирења, Конрад Аденауер Штифтунг, 2010.
- Зоран Стојиљковић, Партијски системи Србије, Службени гласник, 2008.

Abstract

In his article Dr Pribicevic analyses political development of the most important parties of the Serbia right after 2000 – Democratic Party of Serbia, Serbian Radical Party and Serbian Progressive Party created after the split within Radicals in 2008. The author pointed out different development paths of these parties. While DPS increasingly distanced itself from the EU and therefore isolated itself from the political mainstream in Serbia and voters, SPP made a dramatic shift by accepting membership in EU as one of Serbia's main strategic objectives. With a such move DPS decreased from previously held 18% to around 5% support. According to some local elections results and public opinion research SPP is around 30% .

After having been one of the most important parties which ousted Milosevic in 2000 and moved Serbia towards the EU, today DPS is advocating politics that EU should not be the most important goal of the state policy. It's president Kostunica underlined that Tadic's Democratic party's strategy that „EU has no alternative“ is wrong . DPS today advocates a „new national policy“ whose main target should be Serbia by itself. On the other side, apart from its new pro EU politics SPP accepts more or less government politics towards Kosovo as well as full cooperation with Hague Tribunal including arresting and handing over of General Ratko Mladic. Also party expressed more tolerancy towards diversities and different kind of minorities than before.

Nevertheless, author claims that SPP is not consistent with its new politics. For example, after it asked Serbian government to write Declaration on Kosovo for the UN Assembly in September 2010 with EU and after government did it, SPP accused government of abandoning politics of EU and Kosovo and withdrawing Kosovo from the top of agenda. Also, in old fashioned Milosevic's style, President of SPP Toma Nikolic said that Serbia should enter EU only with dignity. These contradictions in SPP politics raises suspicions that the new orientation is not sincere and long lasting. Second problem for SPP is that after the

severe conflict with Serbian Radical Party and political disagreement with DPS these party hardly can find allies to create government after next election scheduled for the beginning of 2012. All other parties which can jump over treshold like Socialist Party of Serbia, G17 and Liberal Democratic Party are closer to DP. Current relations of SPP with SRP and DPS almost completely excludes possibility of cooperation between them, but also diminish chances for SPP to come to power finally. Author's opinion is that SPP could come to power in coalition with ruling and pro- EU Democratic party, but at the moment, both parties excludes such possibility.